

Nr 243.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen; given Stockholms slott den 31 mars 1922.

Under åberopande av bifogade i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

Regeringsformen.

§ 96.

Varje lagtima riksdag skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända personer, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenskap av riksdagens ombud, efter den instruktjon riksdagen för vardera utfärdat, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad, militieombudsmannen i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel och justitieombudsmannen i vad de eljest skola vid domstolarna samt av ämbets- och tjänstemän tillämpas, ävensom att enligt den fördelning nu är sagd vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto

underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångsordning för aktorer utstaka.

§ 97.

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen, som, så länge de sina ämbeten innehava, skola i alla avseenden anses lika med Konungens justitiekansler, väljas på sätt riksdagsordningen stadgar; och bör därvid jämväl för en var av dessa riksdagens ombudsmän utses en person av de egenskaper, som hos ombudsmannen erfordras, att honom efterträda, ifall han, innan nästföljande lagtima riksdag anställt nytt val av ombudsman, skulle med döden avgå, samt att utöva ämbetet under den tid, ombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad.

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen, under det riksdag är församlad, avsäger sig det erhållna förtroendet eller med döden avgår, skall riksdagen i ämbetet genast insätta den person, som blivit till efterträdare utsedd. Skulle ombudsmans utsedde efterträdare, under riksdag, avsäga sig det erhållna förtroendet eller i ombudsmansämbetet insättas eller med döden avgå, utväljes, på ovan stadgade sätt, en annan behörig person i hans ställe. Inträffar något av dessa fall emellan riksdagarna, skall riksdagens rätt härutinnan genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utövas.

Riksdagsordningen.

§ 68.

Till följd av regeringsformens 96 § skall varje lagtima riksdag förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända personer, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenskap av riksdagens ombud hava tillsyn över lagars och författningsars efterlevnad av domare, ämbets- och tjänstemän samt att inför den riksrätt, som i bemälda grundlags 102 § till dess inrättning och göromål beskrives, eller vid andra vederbörliga domstolar, i laga ordning tilltala dem, som i sina ämbetens utövning anses av våld, mannamån eller annan orsak hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra.

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen, vilkas rättigheter

och åligganden ytterligare såväl i regeringsformen som genom särskild för en var av dem utfärdad instruktion utstakas, väljas var för sig av fyrtio-åtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra. Dessa valmän, vilka böra till valförrättningen sammanträda samma dag, då de blivit utsedda, och ej må åtskiljas förr än valen äro fulländade, skola först samfällt, medelst slutna sedlar, var för sig föreslå den person, som de anse böra komma under omröstning. Falla därvid rösterna till mer än hälften på en person, är han behörigen vald. Äro åter rösterna så delade mellan flera, att sådan pluralitet för någon icke äger rum, anställs ny omröstning med slutna sedlar till antagande av den, som de flesta rösterna erhållit, eller, om han icke antages, av den, som näst honom blivit av de flesta kallad o. s. v. Skulle, sedan alla omröstningarna sålunda försiggått, likväl ingen hava erhållit den här föreskrivna pluralitet, anställs ny omröstning över alla dem, som vid den första omröstningen blivit satta i fråga; skolande den, som erhållit de flesta rösterna, anses behörigen vald.

Valmännen böra vid samma tillfälle, då justitieombudsmannen och militieombudsmannen utses, och på enahanda sätt för en var av dessa riksdagens ombudsmän välja en person av de egenskaper, som hos ombudsmannen erfordras, för att honom efterträda, ifall han, innan nästa lagtima riksdag anställt nytt val av ombudsman, skulle med döden avgå, samt att utöva ämbetet under den tid ombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen, under det riksdag är församlad, avsäger sig förtroendet eller med döden avgår, insätter riksdagen genast i ämbetet den person, som blivit till efterträdare utsedd. Skulle ombudsmans utsedde efterträdare, under riksdag, avsäga sig det erhållna förtroendet eller i ombudsmansämbetet insättas eller med döden avgå, utväljes på ovan stadgade sätt en annan behörig person i hans ställe.

Inträffar något av dessa fall mellan riksdagarna, skall riksdagens rätt härutinnan genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utövas.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

A. Åkerman.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 31 mars 1922.*

Närvarande:

Statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, SVENSSON, HANSSON,
ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Åkerman anför:

»I det den 14 februari 1920 avlämnade betänkande (del I), i vilket inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om utsträckt behörighet för kvinnor att innehava statstjänst avgåvo förslag till vissa grundlagsändringar i syfte att undanröja bestående grundlagshinder för kvinnors tillträde till statstjänster, föreslogs, bland annat, ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27, 96 och 97 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen. Dessa stadganden blevo icke upptagna i det förslag till grundlagsändringar, vilket innefattades i Kungl. Maj:ts proposition (nr 262) i ämnet till 1920 års riksdag. Anledningen härtill angavs i propositionen av chefen för justitiedepartementet på följande sätt:

»Står jag alltså på samma grundständpunkt som de sakkunniga, kan jag dock i några hänseenden icke biträda deras förslag. Det viktigaste fall, då detta är händelsen, rör §§ 96 och 97 regeringsformen och § 68 riksdagsordningen. De sakkunnigas förslag beträffande dessa paragrafer innebär, att ur grundlagen skulle borttagas de stadganden, som hindra kvinna att väljas till justitieombudsman eller till militieombudsman. Beträffande dessa befattningar, vilka ju tillsättas av riksdagen, skulle genom att dessa i grundlagen själv angivas vara öppnade för kvinnor ställning redan nu tagas till frågan, om kvinnor kunna erhålla dem och därigenom även till spörsmålet, om kvinnor böra kunna erhålla åklagarbefattning eller icke. För mig synes väl övervägande skäl tala för en sådan anordning i fall, där icke åklagar- och polismyndighet äro förenade i en person, men jag

finner dock försiktigheten bjuda att i dess helhet uppskjuta avgörandet av detta spörsmål. Jag hyser alltså den uppfattningen, att regeringsformens och riksdagsordningens stadganden om justitie- och militieombudsman böra bibehållas i sin nuvarande lydelse. Någon olägenhet av att uppskjuta frågan om kvinnas befogenhet att väljas till justitie- och militieombudsman kan så mycket mindre förefinnas, som, då kvinna hittills saknat rättslig möjlighet att utöva domarebefattning, ingen svensk kvinna nu finnes, vilken uppfyller eller under närmaste åren kan tänkas komma att uppfylla de krav på domarerfarenhet, vilka hittills i praxis ansetts erforderliga för att kunna väljas till en av rikets högsta åklagare.

Genom de sakkunnigas förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21 och 27 regeringsformen skulle borttagas de hinder, grundlagen uppställer för att kvinna skulle kunna utnämnas till justitiekansler, justitieråd och regeringsråd. Då emellertid av flera skäl är tydligt, att bestämmelserna i § 28 regeringsformen omfatta även dessa ämbeten, skulle även med bibehållande av nuvarande lydelse av förstnämnda paragrafer, grundlagshindren för kvinna att utnämnas till ifrågavarande ämbeten tagas bort för den händelse § 28 regeringsformen erhåller den lydelse, jag ämnar föreslå. Vid dylikt förhållande, och då den av de sakkunniga föreslagna lydelsen av §§ 17, 21 och 27 regeringsformen skulle närmast giva vid handen, att statsmakterna i princip beslutat att kvinna skulle erhålla tillträde till nyssnämnda ämbeten, har jag ansett mig böra förorda, att här berörda paragrafer få behålla sin nuvarande avfattning.»

I den efter grundlagsfrågans behandling i riksdagen avlämnade del II av betänkandet hava de sakkunniga beträffande justitieombudsmans- och militieombudsmansämbetena anfört:

»Vid de grundlagsändringar, som behandlades vid årets riksdag, ställdes frågan om tillträde för kvinnor till justitieombudsmans- och militieombudsmansämbetena på framtiden. Kommitterades förslag till ny lydelse av §§ 96 och 97 regeringsformen och § 68 riksdagsordningen upptogs icke i den kungl. propositionen, och ej heller riksdagen fann anledning att vidtaga ändring i dessa stadganden. Såsom skäl för denna ståndpunkt anförde chefen för justitiedepartementet huvudsakligen, att genom att i grundlagen själv angäves, att dessa befattningar stode öppna för kvinnor, skulle ställning tagas till frågan, om kvinnor borde kunna erhålla åklagarbefattning eller icke. Väl syntes enligt departementschefens mening övertvägande skäl tala för en sådan anordning i fall, där icke åklagar- och polismyndighet vore förenade i en person, men försiktigheten bjöde dock att i dess helhet uppskjuta avgörandet av detta spörsmål. Frågan om grundlagsändring har följaktligen i detta fall ställts i beroende av den blivande speciallagens innehåll. Då denna lag, sådan den av kommitterade föreslagits, icke innefattar hinder för kvinna att innehava åklagarbefattning, med vilken polismyndighet ej är förenad, torde sålunda konsekvensen kräva, att förr eller senare det formella hindret för kvinna att utses till justitieombudsman eller mi-

litieombudsman avlägsnas. Att för sådant ändamål särskild grundlagsändring ansetts erforderlig, torde hava sin orsak däri, att dessa ämbeten tillsättas av riksdagen och sålunda icke beröras av den nya formuleringen av § 28 regeringsformen. Kommitterade, som givetvis sakna anledning att ånyo framlägga förslag till ändrad lydelse av ifrågakvarande grundlagsstadganden, hava ansett sig böra erinra om det förändrade läge, i vilket denna fråga kommer att inträda i och med genomförandet av den nu föreslagna speciella behörighetslagen.»

Jämlikt det förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag, vilket enligt Kungl. Maj:ts beslut denna dag skall genom proposition föreläggas riksdagen, skall kvinna vara behörig att innehava såväl domarämbete som sådan åklagarebefattning, med vilken icke är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Av förslagets innehåll i nämnda avseenden lärers alltså följa, att till förnyat övertvägande bör upptagas frågan om de grundlagsändringar, vilka år 1920 ställdes i beroende av det blivande innehållet av bestämmelser rörande kvinnors tillträde till domare- och åklagarebefattningar. Vad beträffar de grundlagsstadganden, som avse justitieråds-, regeringsråds- och justitiekanslersämbetena, finner jag, lika med departementschefen i propositionen till 1920 års riksdag, någon ändring icke vara erforderlig, då med den nya lydelsen av § 28 regeringsformen och nyss angivna innehåll av behörighetslagen kvinna erhåller tillträde till nämnda ämbeten. Vidkommande åter justitieombudsmans- och militieombudsmansämbetena kvarstår grundlagshindret för kvinnas behörighet, då § 28 regeringsformen icke äger tillämpning på dessa tjänster. Vid sådant förhållande och med hänsyn till de skäl, som anförts för att låta anstå med grundlagsändring i denna del, synes det mig riktigast att samtidigt med behörighetslagen också framlägges förslag till sådan ändring av grundlagens bestämmelser, att det formella hindret för kvinna att innehava sistberörda ämbeten avlägsnas. Jag har för den skull låtit inom justitiedepartementet upprätta *förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen*. Ändringarna i de särskilda paragraferna bestå endast däri, att förekommande hänvisningar till man såsom ifrågakvarande ämbetens innehavare ersatts med person.»

Föredraganden uppläser härefter berörda förslag och hemställer, med återopande av § 54 riksdagsordningen, att förslaget måtte genom proposition föreläggas riksdagen till prövning i grundlagsenlig ordning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition i enlighet med vad bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Oskar Adelson.
